

ТИШ ҚАТТИҚ ТЎҚИМАЛАРИ НОКАРИОЗ КАСАЛЛИКЛАРИНИ ТАШХИСЛАШ ВА ҲАМРОҲ КАСАЛЛИКЛАР БИЛАН УЗАРО БОГЛИКЛИГИНИ БАҲОЛАШ

Арзикулова Муниса Шухрат кизи

Жураева Мухлиса Абдувохидовна

Самарқанд Давлат тиббиёт университети

АННОТАЦИЯ.

Ушбу мақолада тиш қаттиқ тўқималарининг нокариоз зарарланишининг тарқалиши ва уларнинг катта ёшдаги одамларда ҳамроҳ касалликлари билан алоқаси баҳоланган. Тиш қаттиқ тўқималари нокариоз зарарланишлари келиб чиқишида сабабчи омилни баҳолаш врач-стоматологларнинг олдида бироз қийинчилик туғдирмоқда. Тадқиқотимиз врач-стоматологлар ҳамда улар томонидан қайд қилинган беморлар касаллик тарихлари бўлди. Тадқиқотда одамларнинг нокариоз тиш зарарланишлари ўртача 94,98 %ида соматик касалликларнинг айрим турлари мавжудлиги аниқланди. Шу сабабли, тишларнинг нокариоз зарарланишларининг деярли барча нозологик шаклларида ҳамроҳ патологияларнинг ролини ҳисобга олиш керак.

Калит сўзлар: нокариоз зарарланиш, понасимон нуқсон, патологик едирилиш, эрозия, ҳамроҳ касалликлар

Тишларнинг қаттиқ тўқималари касалликлари Ўзбекистон ва дунёнинг бошқа мамлакатлари аҳолиси орасида кенг тарқалган. Тиш қаттиқ тўқималарининг нокариоз зарарланишлари тиш қаттиқ тўқималари патологиясининг кенг тарқалган гуруҳидир, шу жумладан ташқи кўриниши ва этиологияси ўхшаш кўплаб нозологик шакллари ўз ичига олади.

Мавжуд маълумотлар шуни кўрсатадики, 1987-1988-йилгача тишларнинг нокариоз зарарланишлари тарқалиши паст кўрсаткичда ва 10-16% ни ташкил этган, фақат айрим касб-хунар соҳаларида юқори бўлган. Бу кўпинча ишлаб чиқариш муҳитининг кимёвий, махсус ва стресс омилларининг таъсири ва иш шароитлари билан изоҳланади [1, 3, 5, 7, 13].

Олимлар [7] томонидан олиб борилган тадқиқотлар шуни кўрсатадики, нокариоз зарарланишлар 1000 нафар 16-60 ёшли Россия аҳолиси орасида 10% ни ташкил этган. ЖССТ (1999) маълумотларига кўра еса, 12 яшар болаларнинг 43,5% ва 15 яшар болаларнинг 41,7% нокариоз зарарланишлар аниқланган. Муаллифлар [14] томонидан ўтказилган тадқиқот кўрсатадики

Ғарбий Австралияда истиқомат қилувчи болаларнинг 50% ида болалар флюороз учраган. Бундан ташқари тиш рангининг ўзгаришига антибиотик олиш ҳам сабаб бўлиши мумкин [4,9]. Адабиёт таҳлили натижаларига кўра тишлар чиққандан кейин юзага келадиган нокариоз зарарланишларнинг тарқалиши сўнгги йилларда сезиларли даражада ошганлигини кўрсатади [2, 6, 10, 12]. Маълумотга кўра, беморларнинг турли гуруҳларида гиперэстезия (60% гача) рўйхатга олинган Шундай қилиб, 74% беморларда нокариоз зарарланишлар аниқланган бўлиб: эмал эрозияси 47,2 %, понасимон нуқсон – 19,3 %, патологик едирилиш – 21,8 %, гиперэстезия – 67,3% ни ташкил этган [8, 11].

ТАДҚИҚОТНИНГ МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ:

Самарқанд вилоятининг аҳолиси орасида қаттиқ тиш тўқималарининг нокариоз зарарланиши тарқалишини аниқлаш.

Ушбу мақсадга еришиш учун вазифалар белгилаб олинди:

1. Турли ёш гуруҳларидаги шахсларда тиш қаттиқ тўқималари зарарланиши хусусиятини баҳолаш;
2. Самарқанд вилоятининг аҳолиси орасида тиш қаттиқ тўқималари нокариоз зарарланишларининг тарқалганлигини аниқлаш;
3. Нокариоз зарарланишлари мавжуд беморларда зарарланишларнинг ҳамроҳ касалликлари билан алоқасини баҳолаш.

ТАДҚИҚОТ УСУЛЛАРИ ВА ОБЪЕКТЛАРИ:

Тадқиқот дастурини тузишда ижтимоий-гигиеник тадқиқотларнинг классик ва замонавий усулларида фойдаланилди, кейинчалик олинган маълумотлар статистик таҳлил қилинди.

Белгиланган вазифаларга мувофиқ 2016-2019 йиллар мобайнида Самарқанд вилоят стоматология поликлиникасида 16 – 60 ёшгача бўлган 574 нафар стоматолог тиббий кўриқидан ўтган беморларнинг тиббий картаси ўрганиб чиқилди.

Тадқиқотда қуйидаги усуллардан фойдаланилди: статистик, ахборот-таҳлилий ва қиёсий таҳлил.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ ВА УЛАРНИНГ МУҲОКАМАСИ:

Тиббий картаси текширилган жами беморларнинг 419 тасида (73 %), шу жумладан 69 эркак ва 350 аёлларда нокариоз тиш зарарланиши аниқланган. Иккинчи гуруҳнинг, яъни тишлар чиққандан кейин содир бўлган нокариоз зарарланишлари кўпроқ ташхис қўйилди: эмал эрозияси 47 %

ҳолатда учраган бўлса, понасимон нуқсонлар (20%) ва патологик едирилиш (22%) сезиларли даражада кам учради. Шу билан бирга биринчи марта аниқланган биргаликда қўшилиб келган тиш зарарланиш шакллари аниқланди (6.7 %). Гиперестезия ҳолати жами 352 (61 %) кишида аниқланган. Биринчи гуруҳ, яъни тишлар чиққунча содир бўлган нокариоз зарарланиш камдан-кам (5%) ҳолатда учради. Келтирилган маълумотлардан кўриниб турибдики, нокариоз зарарланишларнинг умумий сони сўнгги йилларда бир неча марта кўпайган.

Шундай қилиб, эмал эрозияси тарқалиши 33,3% дан, сўровнинг охириги босқичида 54% га ошди. Понасимон нуқсон ва тишларнинг патологик едирилиши сони паст даражада ўзгарди. Шу билан бирга зарарланишларнинг янги шакллари пайдо бўлди, масалан, кашандалар тиш некрози, компютерда ҳосил бўладиган тиш некрози ва илгари учрамаган бошқа патология (7,7 %). Шу билан бир қаторда, биринчи гуруҳнинг нокариоз зарарланишларида, жумладан, эмал гипоплазия, тиш флюорози, медикаментоз ва токсик, шунингдек, тиш ривожланишининг ирсий бузилишларида сезиларли даражада ўсиш мавжудлигини таъкидлаш керак. Уларнинг ҳар бирининг тарқалиши ўртача 7-8% га ошган.

Нокариоз тиш зарарланишлари мавжуд одамларнинг ўртача 94,98 %ида соматик касалликларнинг айрим турлари мавжудлиги аниқланди. (1-жадвал). Тишларнинг нокариоз зарарланишининг алоҳида нозологик шаклларига нисбатан ҳамроҳ касалликларини таҳлил қилиш алоҳида қизиқиш уйғотади.

Касаллик тарихи варақалари маълумотларни таҳлил қилинганда, тиббиёт ходимларини текширишда олинган натижаларни тасдиқлади. Шундай қилиб, оғиз бўшлиғида нокариоз зарарланишлар мавжуд бўлганда уларнинг 93% ида турли ҳамроҳ касалликлари борлиги аниқланди.

1-жадвал

Тиббиёт мутахассислари тоонидан текшириш вақтида аниқланган фон касалликлари ҳақида маълумот (%)

Тишларнинг нокариоз зарарланишлари	Касалликлар ва функцияларнинг бузилиши		Умумий соматик касаллик лар	Қўшилиб келган умумий касаллик лар	Умумий ҳамроҳ касаллик лар
	Қалқон- симон без	Бошқа эндокрин безлар			
Понасимон нуқсон	28,05	24,39	26,83	10,97	90,24

Патологик едирилиш	24,44	17,78	25,56	15,56	83,34
Эрозия	37,88	33,34	19,19	20,71	100
Қўшма шикастланишлар	20,71	25,00	25,71	21,43	92,85
Нокариоз зарарланишлари мавжуд бўлмаган шахслар	6,72	10,92	23,29	20,40	61,33

Кейинчалик маълумотлар таҳлили шуни кўрсатадики, тишлар чиққандан кейин ривожланган нокариоз шикастланишларнинг деярли барча нозологик шакллари умумий соматик касалликлар билан боғлиқ, чунки эндокрин касалликлари ва бузилишлари олдинги гуруҳда текширилган беморларда кўпинча аниқланган. Шу жумладан понасимон нуқсонлари учун улар 39% ни, патологик едирилиш учун-48% ни, эрозиялар учун – 65% ни ва қўшма зарарланишлар учун – 78% ни ташкил этди.

Шундай қилиб, аҳоли гуруҳлари сўровидан олинган маълумотлар, шунингдек, тиббий маслаҳат сўраган беморларнинг касалланишини таҳлил қилиш, сўнгги беш йил ичида нокариоз зарарланишларининг сезиларли даражада кўпайганини кўрсатди. Шу билан бирга, сўров бўйича нокариоз зарарланишларининг тарқалиши 73% ни ташкил этди, бу 1987-1988 йилгача бўлган адабиёт манбаларидан бир неча баробар кўпдир.

Бундан ташқари, олинган маълумотларнинг таҳлили шуни кўрсатдики, 41-45% ҳолларда энг кўп учрайдиган бу тишларнинг нокариоз зарарланиши нисбатан ёш (31 – 40 ёш) одамларда аниқланган. Бу эндокрин патология билан нокариоз зарарланишларининг яқин муносабати ҳақида қуйидаги маълумотларни тушунтиради. Тадқиқотнинг жуда муҳим натижаси – нокариоз зарарланишлари ва ҳамроҳ касалликлари ривожланиши ўртасидаги яқин муносабатдир. Жуда муҳим фактга эътибор бериш керакки – эндокрин касалликлари ва бузилишлари репродуктив ёшдаги (45 – 40 йил) ёшларда кўпроқ (31% дан ортиқ) аниқланди. Шу билан бирга, аёлларда эркакларга нисбатан 2-3 баробар кўп. Қалқонсимон ва жинсий безларнинг энг кўп кузатиладиган зарарланиши: тугунли бўқоқ 39% ҳолларда, аутоиммун тиреоидит – 46 %, кисталар – 6.1 %, тиреотоксикоз фақат 3% ҳолларда аниқланган.

Биринчи гуруҳнинг нокариоз зарарланишига келсак, хусусан тизимли эмал гипоплазияси текширилаётган беморларнинг 94,0% ҳаётнинг биринчи йилларида оғир болалик инфекциялари, дискинезия, аллергия реакциялар, рахит ва бошқалар умумий соматик касалликлар билан касалланганлик тарихига эга эканлиги аниқланди.

Гипервитаминоз Д синдроми сўнгги йилларда кўпроқ яъни, кўриқдан ўтган беморларнинг ўртача 8-12% ида топилган. Бу бола ҳаётининг дастлабки икки йилида Д витамини истеъмол миқдорининг оширилгани билан боғлиқ. Шу сабабли, тишларнинг нокариоз зарарланишларининг деярли барча нозологик шаклларида ҳамроҳ патологияларнинг ролини ҳисобга олиш мақсадга мувофиқ.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Indiaminova G. N., Arzikulova M. S. УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОВ ОКАЗАНИЯ СТОМАТОЛОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ ДЛЯ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ //JOURNAL OF BIOMEDICINE AND PRACTICE. – 2021. – Т. 6. – №. 1.
2. Индиаминова Г., Арзикулова М. Усовершенствование методов оказания стоматологической помощи для детей с задержкой психического развития //Журнал биомедицины и практики. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 22-27.
3. Ризаев Э. А., Агабабян И. Р., Арзикулова М. Ш. К. АУТОИММУННОЕ ВОСПАЛЕНИЕ КАК ПРИЧИННО-СЛЕДСТВЕННАЯ СВЯЗЬ ПАРОДОНТИТА И АТЕРОСКЛЕРОЗА //Вопросы науки и образования. – 2022. – №. 6 (162). – С. 50-64.
4. Munisa, Arzikulova, and Ruzimuradova Zilola. "ASSESSMENT OF THE PREVALENCE OF NON-CARIOUS LESIONS AND THEIR RELATIONSHIP WITH CONCOMITANT DISEASES." *Scientific Journal Of Medical Science And Biology* 2.2 (2023): 2-6.
5. Shukhratovna, Arzikulova Munisa. "INVESTIGATION OF THE EFFECTIVENESS OF DENTAL PLAQUE REMOVAL METHODS DURING PROFESSIONAL ORAL HYGIENE." *Journal of Modern Educational Achievements* 6.6 (2023): 250-253.
6. Шукуров, Шерзод Шухратович, Муниса Шухратовна Арзикулова, and Мусурмон Абдусайдович Санакулов. "ТИШ ҚАТТИҚ ТЎҚИМАЛАРИ НОКАРИОЗ КАСАЛЛИКЛАРИНИНГ ТАРҚАЛИШИ ВА ҲАМРОҲ КАСАЛЛИКЛАР БИЛАН

БОҒЛИҚЛИГИНИ БАҲОЛАШ." *JOURNAL OF ORAL MEDICINE
AND CRANIOFACIAL RESEARCH*: 52.